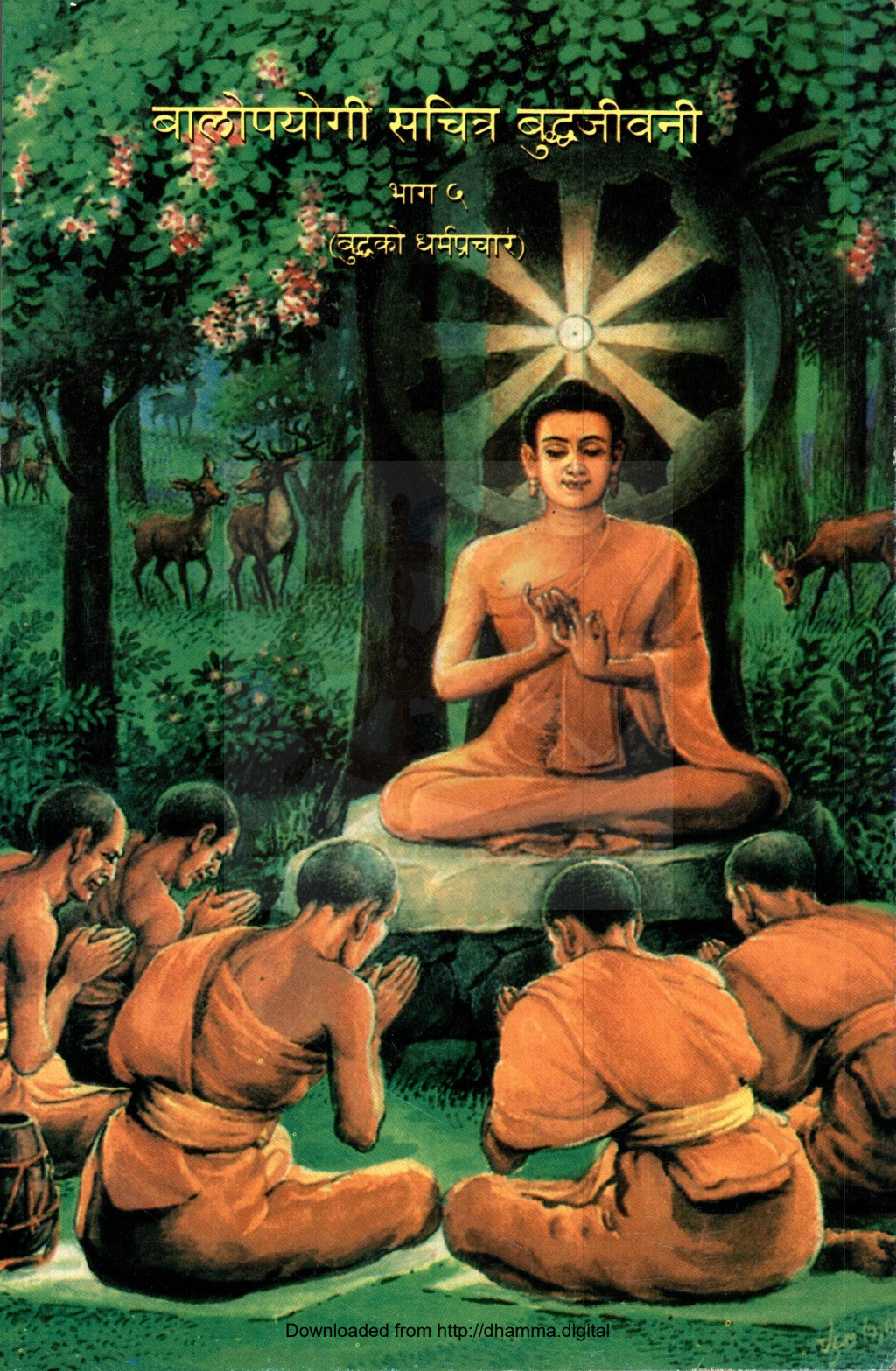

बालोपयोगी सचित्र बुद्धजीवनी

भाग ७

(बुद्धको धर्मप्रचार)

बालोपयोगी सचित्र बुद्धजीवनी

(भाग ६)

लिखक :
बुद्धदास भिक्खु

भावानुवादक :

भिक्षु विपस्सी धम्मरामो

PUBLISHER:
VONGVANIJ GROUP
12/FL VONGVANIJ-B BUILDING
100/93-94 RAMA IX ROAD
HUAYKHWANG, BANGKOK-103010
THAILND.

प्रथम संस्करण : ५,००० प्रति, ईसवी सन् १९९६

सम्पर्क :

भिक्षु सुदर्शन महास्थविर
श्रीकीर्ति विहार, कीर्तिपुर

काठमाडौं, नेपाल।

फोन न. २१६-८३६

चित्र :

पयुत् डाउक्राड्

Printed at Mahaculalongkorn Rajavidyalaya Press
Wat Mahadhatu, Thaphrachan, Phranakorn
Bangkok-10200, THAILAND.

Dhamma.Digital

Printed by :

MAHACHULALONGKORNRAJVIDYALAYA

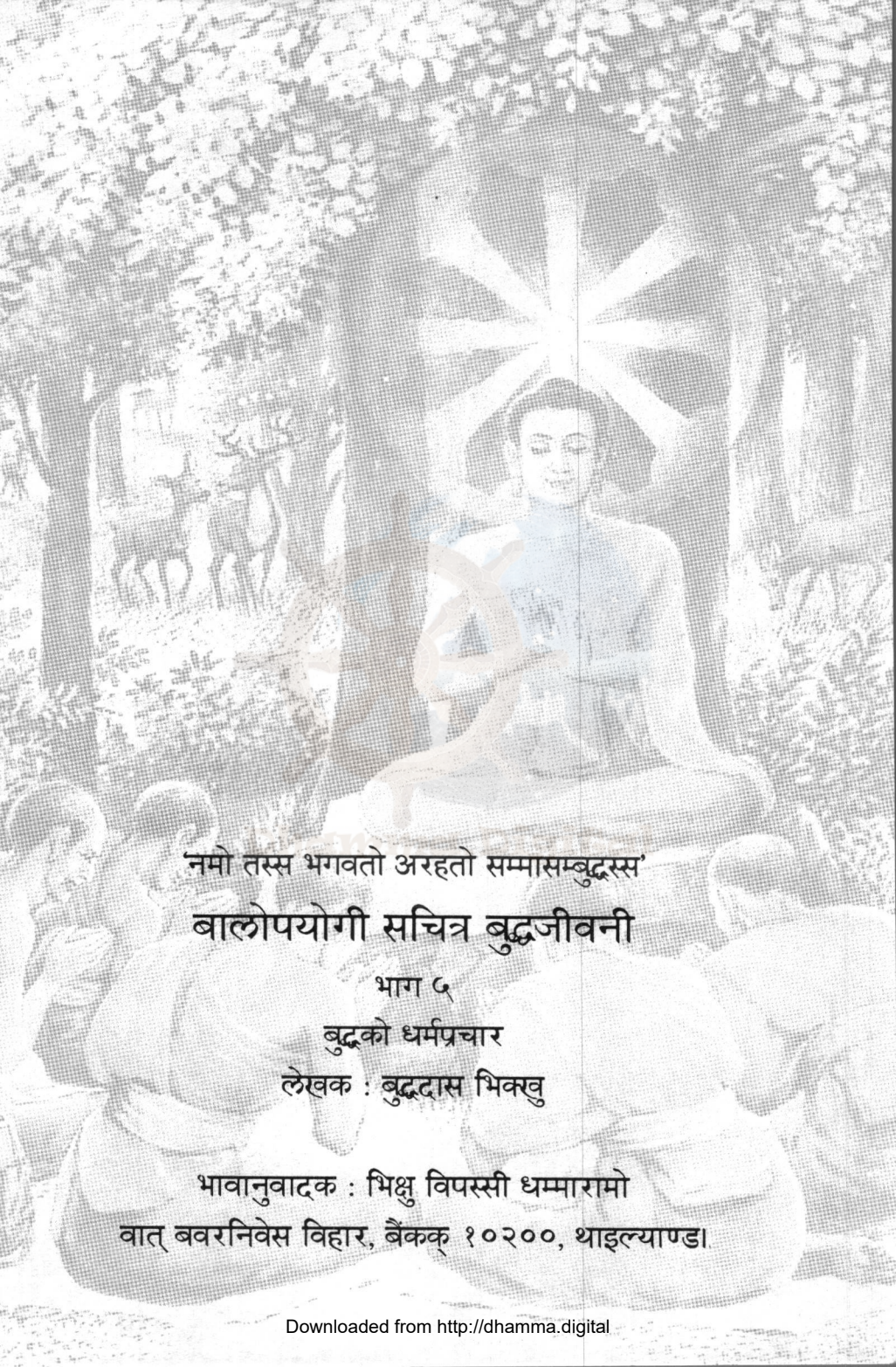
BUDDIST UNIVERSITY PRESS

WAT MAHADHATU, BANGKOK 10200, THAILAND

Tel. 224-8214, 221-8892

FAX. 224-8214

B.E. 2539 (1996)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स'

बालोपयोगी सचित्र बुद्धजीवनी

भाग ५

बुद्धको धर्मप्रचार

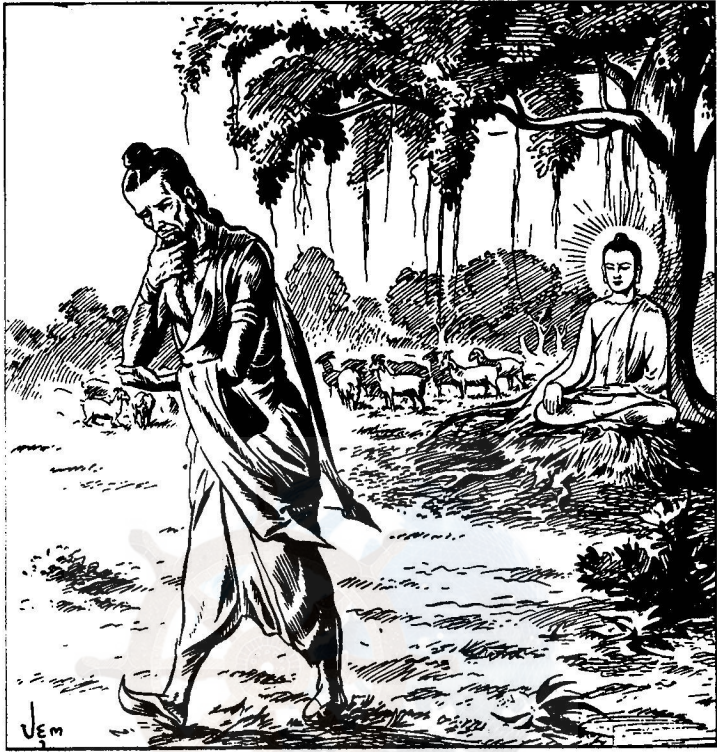
लेखक : बुद्धदास भिक्षु

भावानुवादक : भिक्षु विपस्सी धम्मारामो
वात् बवरनिवेस विहार, बैकक् १०२००, थाइल्याण्ड।

Dhamma.Digital

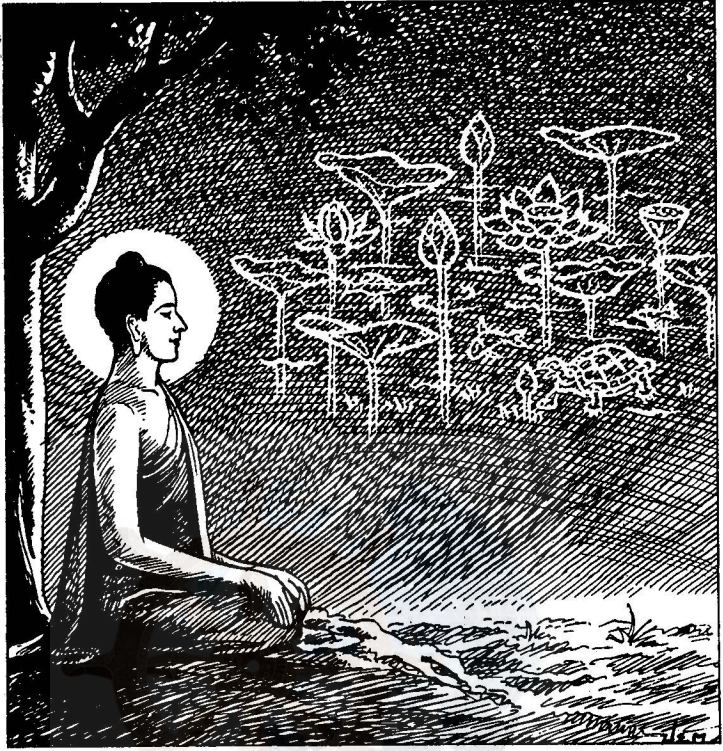
सम्यक् सम्बुद्धलाई आफ्नो मनोवाञ्छित ज्ञान पाएकोमा बडो सन्तोष लाग्यो। तसर्थ वहाँ बोधिमण्डपमै आनन्द-मग्न भई बस्नुभयो। यो आनन्द क्लेशसँग युद्ध गर्दाको अनेक असह्य दुःखहरूबाट मुक्त हुनाले पाइएको हो। यहाँबाट वहाँ एक नजिकको वट वृक्षमुनि बस्न जानुभयो। त्यहाँ एकजना ब्राह्मण आइपुगे। उनले शिष्टाचार पूर्वक सन्चो-सुबिस्ता सोधिसकेपछि फेरि सोधे- “भो गौतम! यथार्थमा कस्तोलाई ब्राह्मण भनिन्छ? कसलाई घरानियाँ भनी भन्नुपर्छ?”

भगवान् बुद्धलाई भो भगवान्! अथवा भो शास्ता! भनेर पुकार्नुको सट्टा सो ब्राह्मणले गौरवहीन ढङ्गले नाम गोत्रद्वारा सम्बोधन गरेको भए पनि वहाँ रिसाउनुभएन। सोधेको कुराको सोझै जवाफ दिनुभयो। यो जवाफ त्रिपिटकमा श्लोकबद्ध पाइन्छ। त्यसको भावार्थ यस्तो छ - “सबै पाप बगाई सकेकोलाई ब्राह्मण भनिन्छ। त्यस्तै अहङ्कार त्याग्ने, संयमी, मल रहित, ज्ञानी तथा ब्रह्मचारीलाई घरानियाँ भनिन्छ। तर त्यस्ताले सांसारिकहरूले झैं व्यवहार गर्दैन।” अनि त्यो ब्राह्मण- “श्रमण गौतम हाम्रा मनका कुरा जान्दछन्। श्रमण गौतम हाम्रा मनका कुरा जान्दछन्।” भनी भट्भटाउँदै गयो।

केहीदिनपछि भगवान् बुद्ध अजपाल वृक्षमुनि बस्नुहुँदा दुईजना व्यापारीहरू त्यतातिर आइपुगे। उनीहरूले वहाँलाई शान्त तथा सन्तुष्ट भई बस्नुभएको देखे। अनि उनीहरूले गौरव तथा श्रद्धापूर्वक वहाँलाई सत्तु र मह दान दिए। उनीहरू वहाँका सुन्दर लक्षणहरू एवं अर्तीबाट अति प्रभावित भए। उनीहरूले आफूलाई अनुयायीको रूपमा स्वीकार गर्न बुद्धसँग अनुरोध गरे। तिनीहरू बुद्ध र धर्मको शरण गए। यसै कारणले ती तपुस्स र भल्लिक दुई व्यापारी दाजुभाइहरू सम्यक् सम्बुद्धका प्रथम गृहस्थ श्रावकहरू भए।

त्यहाँ इच्छाअनुसार बसिसक्नुभए पछि बुद्धले भावी कार्यहरूको सम्बन्धमा विचार गर्नुभयो। प्रथमतः कल्पना गर्नुभयो- “मैले पाएको ज्ञान अति गम्भीर छ। यी स्वार्थी जनताले बुझ्न गाह्रै पर्छ।” तर पछि वहाँले आफ्नो महाकरुणा तथा प्रज्ञाद्वारा देख्नुभयो- “क्लेश तथा स्वार्थीभाव थोरै मात्र हुने मुमुक्षुहरूले धर्मलाई बुझ्नेछन्। जस्तै कमल फूलहरूमा सूर्यको किरणसम्म पाएपछि पानीभन्दा माथि उम्रेर फूल फुल्ने छन्। तसर्थ मैले यो उत्तम ज्ञानलाई आफैमा मात्र राखिछोड्नु ठीक छैन। धर्मप्रचार गर्नु आवश्यक छ।”

अनि बुद्धले चिन्तन गर्नुभयो- “प्रथमतः कसलाई उपदेश दिनु बेश होला; कसले यो धर्मलाई बुझला। आलार तपस्वी जेहेन्दार, चलाख र थोरै मात्र क्लेश भएका हुन्। अरूलाई भन्दा उनलाई पहिले निगाहराख्नु असल होला।” वहाँले उनी दिवङ्गत भइसकेको कुरो थाहापाउनुभयो। त्यसपछि उदक रामपुत्र तपस्वीलाई सम्झी हेर्दा थाहापाउनुभयो- “उनी पनि दिवङ्गत भइसकेको” अन्तमा भगवान् बुद्धले पञ्च भद्रवर्गीयहरूलाई सम्झनुभयो। उनीहरू ऋषिपतन मृगदाय वनमा बसेका थिए। त्यसो हुनाले बुद्धले उतैतिर पाइला चाल्नुभयो।

बुद्ध क्रमशः चारिका गर्दे ऋषिपतन मृगदाय वनमा पुगनुभयो। पञ्च भद्रवर्गीयहरूले वहाँलाई टाढैबाट देखेर आपसमा सल्लाह गरे- “लौ साथी हो! भिक्षु सिद्धार्थ यतैतिर आउँदैछन्। उनी लोभी-लालची हुन्। तपस्या भङ्ग भएका हुन्। आरामसँग बस्न पल्केका हुन्। हामी उनलाई स्वागत अभिवादन गर्न जानेछैनौं। पात्र-चीवर पनि लिनजान्छैनौं। उनी यहाँ आएमा एउटा आसन मात्र दिनेछौं। चाहेमा बस्लान्। नचाहेमा उभिएर नै बसुन्। यस्तो तपबाट भ्रष्टलाई को स्वागत गर्न जाला र?”

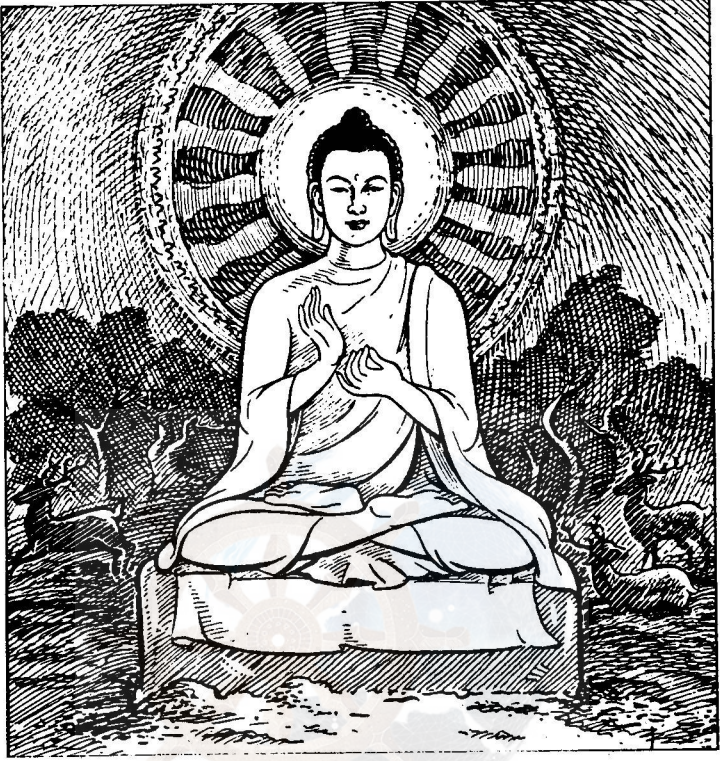
तर अन्तमा बुद्ध नजिक आईपुग्नुहुँदा पञ्च भद्रवर्गीयहरू पहिले सल्लाह गरे जस्तो गरि रहन सकेनन्। उनीहरूलाई लाग्यो, बुद्धमा केही अपूर्व विशेषता, शोभा तथा उच्चभाव छ। महान्ताको लक्षण झल्किन्छ। त्यसो हुनाले उनीहरूको मनमा आफैलाई बिर्सिने गरि उत्सुकता जाग्यो। आपसका प्रतिज्ञा पनि बिर्सि। कोही वहाँलाई स्वागत गर्न हत्तर-पत्तर अगाडि बढे। कोहीले अभिवादन गरि वहाँबाट पात्र-चीवर मागेर बोक्लियाए। कोहीले बुद्धलाई योग्य हुनेगरि आसन तयार गरे। त्यस्तै कोहीले पानी ल्याई वहाँको पाउ धोइदिए।

भगवान् बुद्ध आउनुभई तयार पारिएको आसनमा बस्नुभयो। अनि भन्नुभयो- “भिक्षुहरू हो! मैले अमृत धर्म पाइसकेको छु। त्यो तिमीहरूलाई बताउनेछु। म तिमीहरूलाई बाटो देखाउनेछु। यदि त्यसलाई तिमीहरूले सुन्यौ, मन लगायौ र भने अनुसार आचरण गर्नु भने धेरै समय नबित्दै आफैले बुझ्नेछौ। अर्को जन्ममा भनी पर्खेर बस्नुपर्दैन। यही जन्ममा फल पाउनेछौ। मैले बोलेको बचनको सत्यता अहिले तुरन्तै देख्नेछौ। त्यस्तै जन्म मरणको दुःखबाट मुक्त अवस्थामा पुग्नेछौ।”

भगवान् बुद्धले यस्तो भन्नुहुँदा पञ्च भद्रवर्गीयहरूले मानेनन्। किन भने पहिले ज्ञान पाउनका लागि वहाँले घोर तपस्या गर्नुभएको तिनीहरूले देखेका थिए। तर पछि छोड्नुभयो। अब आएर 'अमृत धर्म पाएको छु।' भन्नुहुन्छ। त्यसो हुनाले ती पञ्च भद्रवर्गीयहरूले स्वीकार नगरेका हुन्। यस विषयमा बुद्धसँग उनीहरूले खूब जवाफसवाल गरे। बुद्धले भन्नुभयो- "ठीक्सँग सुना के मैले पहिले यस्तो कुरो तिमीहरूलाई भनेको छु र? जन्म-मरणबाट मुक्त हुने ज्ञान पाएँ भनी भनेको छु र?" अनि मात्र तिनीहरूले बुद्धको उपदेश सुन्नमा मन लगाए।

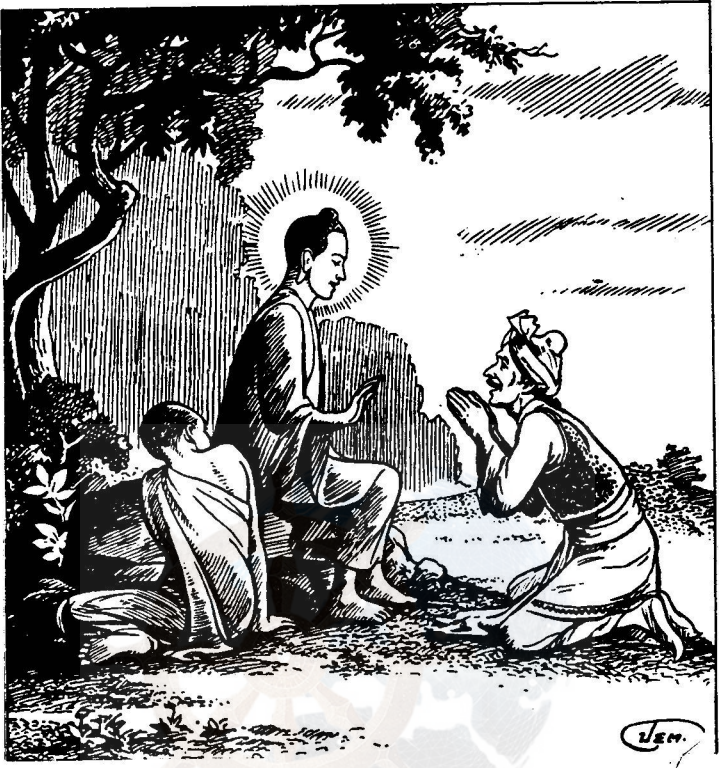

अनि शास्ता (बुद्ध) ले पञ्च भद्रवर्गीय भिक्षुहरूलाई सबभन्दा पहिले 'धम्मचक्क पवत्तन सुत्त' को उपदेश दिनुभयो। सर्वप्रथम कौडिन्यको धर्मप्रति श्रद्धा जाग्यो। उनले विन्ती गरेपछि बुद्धले उपसम्पदा (पूर्ण भिक्षुत्व) प्रदान गर्नुभयो। बुद्ध त्यहाँ दुइजना भिक्षु भिक्षाटन जानुहुँदा तीन जनालाई; त्यस्तै तीनजना भिक्षु भिक्षाटन जानुहुँदा दुईजनालाई धर्मोपदेश दिनुहुन्थ्यो। उनीहरू बुद्धका 'अनत्त लक्खण सुत्त' को उपदेश सुनेर सबैजना अर्हन्त भए। क्लेश नभएका भए। वहाँहरू बुद्धका प्रथम ५ शिष्यहरू हुनुभयो।

Dhamma.Digital

भगवान् बुद्ध ऋषिपतन मै हनुहुँदा वाराणसी शहरमा एकजना यश नामको युवक बस्दथे। उनी अनेक विलासिताका साधनहरूले घेराई बस्ने गरे पनि गृहस्थीमा उनको मन लाग्दैनथ्यो। एकदिन उनी घरबाट निस्की बुद्धकहाँ आइपुगे। उनी बुद्धका उपदेश सुनेर प्रव्रजित भए। पिता हुनेले खोज्दै आई बुद्धसँग आफ्नो पुत्र यशको बारेमा सोधे। बुद्धका धर्मदेशना सुनेर उनी पनि आफ्नो पुत्र भिक्षु भएकोमा सन्तुष्ट भए।

Dhamma.Digital

आफू त्रिरत्नका उपासक भएको कुरो बुद्धलाई बिनित्ति चढाएर बुद्ध प्रमुख सबै भिक्षुहरूलाई भोलीको भोजनको निमन्त्रणा दिई सो सेठ फर्के पछि यशका ४ जना घनिष्ठ मित्रहरू पनि बुद्धशासनमा भिक्षु बन्न आए। यस्तै अझ यशका ५० जना साथीहरू पनि बुद्धशासनमा भिक्षु बन्न आए। यी सबैजना उच्च घरानियाहरू थिए। बुद्धका नीति निर्देशन अन्तर्गत रही यिनीहरू धेरै समय नबित्दै अर्हत फल लाभी भए।

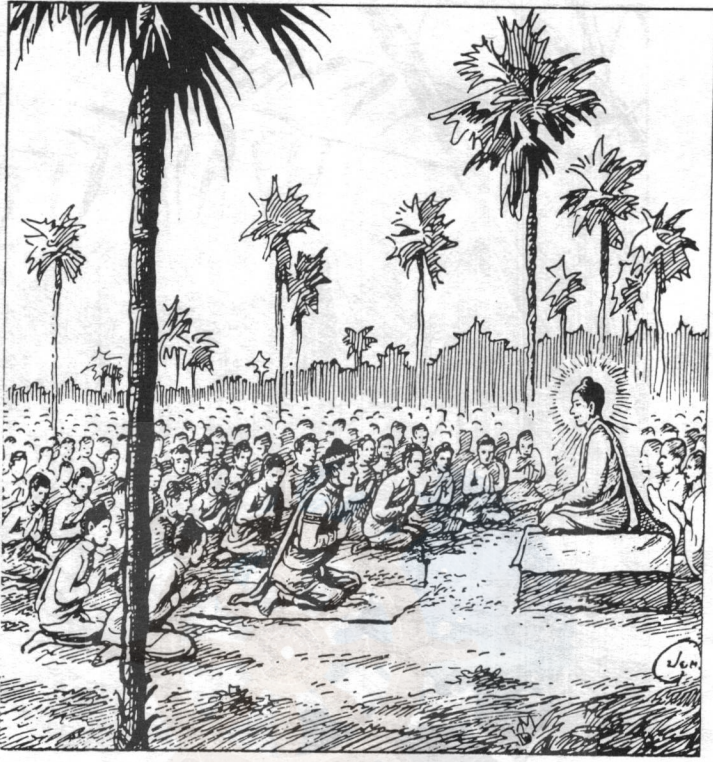

भगवान् बुद्धका शासनमा प्रव्रजित भई अर्हत भएकाहरू चाँडै नै ६० जना पुगे। अनि बुद्धले भन्नुभयो- “भिक्षुहरू हो! म दैवीय तथा मानुषिक सम्पूर्ण बन्धनबाट मुक्त भएँ। त्यस्तै तिमीहरू पनि मुक्त छौ। असङ्ख्य मानिसहरूलाई हित तथा सुख पुऱ्याउने कुराको प्रचार गर्न जाउ। दुईजना एउटै बाटोबाट नजाउ। आदि, मध्य र अन्तमा उपकारक धर्मको प्रचार गर। परिशुद्ध तथा परिपूर्ण जीवन बिताउने तरिका बताउ। यो लोकमा थोरै मात्र क्लेश हुनेहरू पनि छन्। उनीहरूले नै धर्मका कुरा सुनेर बुझ्नेछन्। धर्म प्रचारका लागि म आफै पनि उरुवेला सेनानिगममा जाँदैछु।”

Dhamma.Digital

उरुवेलामा त्यसबेला एकहजार जटिल सन्न्यासीहरू बस्दथे। उनीहरूका नेतृत्व काश्यप गोत्रका ३ दाजुभाईहरूले गर्दथे। बुद्धले उनीहरूका विश्वासहरू छोडाउनु भई आफूले पाएको नयाँ ज्ञानका कुरा बुझाइदिनुभयो। यसले उनीहरू साह्रै खुशी भएर बुद्धका शिष्य बने। उनीहरूका एकहजार शिष्य सन्न्यासीहरू पनि बुद्धका शिष्य भए। नाइके तथा अनुयायीहरू सबैजना अर्हत भए।

Dhamma.Digital

तदनन्तर भगवान् बुद्ध पहिले राजा बिम्बिसारलाई वचन दिई राख्नुभएको पूरा गर्न राजगृह नगरमा जानुभयो। वहाँ आफ्ना शिष्यमण्डलीका साथ त्यहाँ यष्टिवन अर्थात् ताल रूखको घारीमा बस्नुभयो। वहाँले त्यहाँ पनि करुणापूर्वक धर्मदेशना गर्नुभयो। अन्तमा राजा बिम्बिसार आफै पनि आई धर्मदेशना सुन्नुभयो। धर्म बुझेपछि राजा प्रमुख ठूलो जनसमूहले आफूहरू बुद्धका अनुयायी भएको घोषणा गरे।

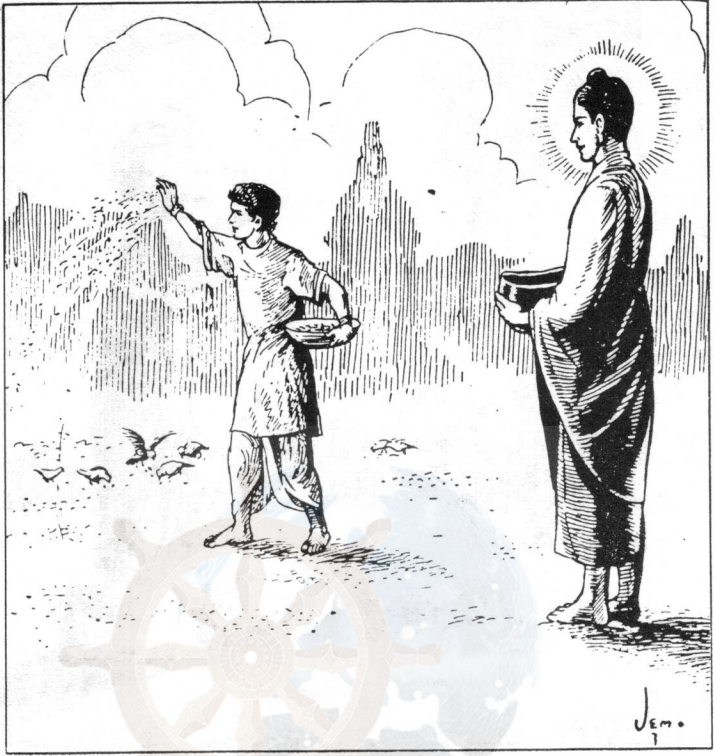

अनि बिम्बिसार राजाले भगवान बुद्धलाई बिन्ती गर्नुभयो-
 “भन्ते! म युवराज छँदा राज्याभिषेक पाउने बाहेक सम्यक् सम्बुद्ध
 हुनुभएका आर्य पुद्गलको दर्शन गर्न र वहाँको धर्मदेशना पनि
 सुन्न पाउँ भन्ने इच्छा थियो। अब मेरा सबै इच्छा पूर्ण भईसकेका छन्।
 तसर्थ म बुद्ध, धर्म र संघका शरणमा पर्दछु।” अनि भोलिपल्ट राजाले
 आफ्नो वेलुवन (बाँसको घारी) बुद्ध प्रमुख भिक्षुसंघ बस्नको लागि
 प्रदान गर्नुभयो। यही वेलुवन बुद्धधर्मको पहिलो विहार मानिन्छ।
 भगवान् बुद्ध तथा भिक्षुसंघ त्यहीं नै बस्नुभयो।

Dhamma Digital

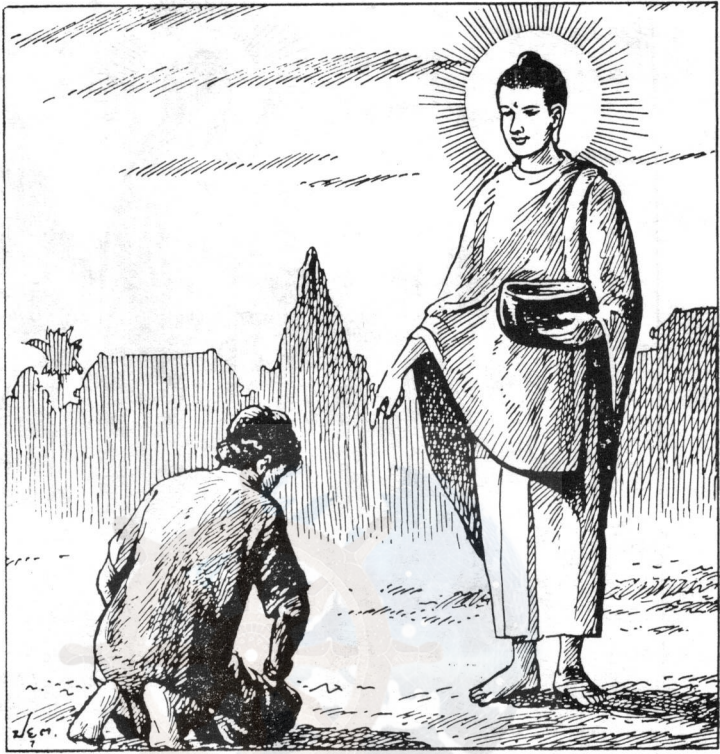
एकदिन बिहानै भगवान् बुद्ध भिक्षाटनका लागि वेलुवन विहारबाट निस्की राजगृह नगरतिर जानुभएको थियो। वहाँले घाटमा एकजना युवकलाई देख्नुभयो। उ भर्खर नदीमा टुब्की लगाई नुहाई उक्लेको थियो। उसको सारा जीउ पानीले भिजेको थियो। अनि उसले छवटै दिशातिर हेरेर निहुरी निहुरी प्रणाम गर्‍यो। छवटा दिशा भनेको पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण तथा माथि र तल हुन्। त्यसपछि उसले हरेक दिशामा अक्षता छर्‍यो।

भगवान् बुद्धले उनीसँग 'किन यसरी प्रणाम गरेको हो?' भनी सोध्नुभयो। त्यो युवकले जवाब दियो- "भो भगवान्! मेरा पिताले मरणासन्न कालमा मलाई 'नाना दिशा नमस्कार गर्नु तथा माथिका देवतादेखि तलका पिशाचसम्मलाई पनि खुशी राखी तिनबाट हुने भयबाट बच्नुपर्छ।' भनेर गएका थिए। पिताको त्यो वचनलाई मानेर दिशा-नमस्कार गरिरहेको हूँ।" अनि भगवान्ले भन्नुभयो- "तिमीले आफ्ना पिताको अन्तिम वचनलाई शिरोपर गरिआएको असल कुरो हो। तर तिमीले गरेको ढङ्ग तिम्रो पिताको आशय मुताबिक भएना।"

भगवान् बुद्धले भन्नुभयो- “तिम्रो पिताले पूर्व दिशा नमस्कार गर्नुपर्छ भनेको मतलब तिमीलाई जन्माई हुर्काउने मातापिताको आदर सन्मान तथा सेवा गर भनेको हो। दक्षिण दिशालाई नमस्कार गर्नुको अर्थ तिमीलाई ज्ञान गुणका कुरा सिकाउने गुरु आचार्यहरूलाई मान गर भनेको हो। पश्चिम दिशालाई नमस्कार गर्नुको अर्थ सन्तान तथा पत्नीको पालन-पोषण गर भनेको हो। उत्तर दिशा नमस्कार गर्नुको मतलब इष्ट-मित्र तथा आफन्तहरूप्रति असल व्यवहार गर भनेको हो। माथिल्लो दिशा नमस्कार गर्नु भनेको मतलब -“भिक्षु-गुरु आदिलाई

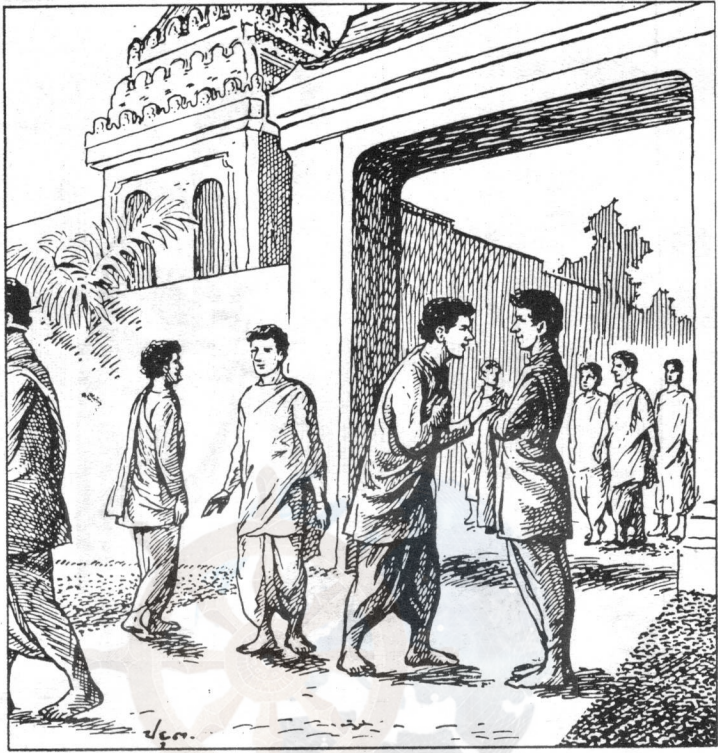

दान-दक्षिणा र पूजा मान गर” भनेको हो। तलतिरको दिशा नमस्कार गर्नुको मतलब नोकर चाकर आदि आफ्ना मातहतमा रहेका व्यक्तिहरूको सुख-सुविधाको ख्याल गर्नु हो। साथै पृथ्वीमा रहेका साना भन्दा साना प्राणीहरूका बाँच्नु तथा आजीविकाको अधिकारलाई स्वीकार गर’ भनेको हो। तिम्रा पिताले यस्तो आशय लिई “विभिन्न दिशा नमस्कार गर” भनी गएका हुन्। विभिन्न दिशाबाट आउने भय अन्तरायबाट रक्षा गर; भनेको मतलब यी सबै कुराको राम्ररी पालन गरि आफ्नो निन्दा हुनबाट बचिइरहा” भनेको हो।

त्यसपछि भगवान् बुद्धले उनलाई अनेक कुराहरू सिकाउनुभयो।
जस्तै:- हिंसा, चोरी, व्यभिचार, झूठो बोल्नु, मद्यपान आदिबाट अलग्ग
भई मेहनती हुनु, सम्पत्तिको सदुपयोग गर्नु, आफू एकलैले मात्र
मोजमज्जा नगर्नु। त्यस्तै आम्रदानीभन्दा बढी खर्च नगर्नु। आम्रदानी
भएकोलाई ४ भाग गरि दैनिक खर्च, कामधन्दा, दानधर्म, तथा
भय-विपत्तिका बेलामा खर्च चलाउन एक-एकभाग राख्नुपर्छ। आदि।
यी उपदेशहरू सुनेर सो सिगाल नामक युवक भगवान् बुद्धको शरणमा
गयो। यी सबै उपदेशहरू सिगालोवाद सुत्तमा बयान गरिएको छ।

भगवान् बुद्ध राजगृहमा बस्नुभाएको थियो। त्यसवेला त्यसको नजिकै सञ्जय नामका एकजना परिव्राजक पनि बस्दथे। इनका दुईशय शिष्यहरू थिए। ती मध्ये उपतिस्स तथा कोलित नामका दुई जना अति बुद्धिमान् शिष्यहरू आचार्यको ज्ञानबाट सन्तुष्ट नभई माथिल्लो तथा गम्भीर अमृत धर्मको खोजी गरि हिँडेका थिए। यी दुईजनाका बीच घनिष्ठ मित्रता थियो। यिनीहरूले आपसमा प्रतिज्ञा गरेका थिए, जसले पहिले अमृत धर्म पाउला; उसले आफ्नो साथीलाई तुरन्त बताउनु पर्दछ।

एकदिन बिहान उपतिस्सले राजगृहमा भिक्षाटन गरिरहनुभएका अस्सजित भिक्षुलाई देखे। अनि उनी सो भिक्षुको सोमतिलो, सुकिलो, शान्त तथा नरम व्यवहार देखी प्रभावित भए। उक्त भिक्षु बस्दा, उभिँदा, हिँड्दा तथा भिक्षा ग्रहण गर्दाको ढङ्ग बडो आकर्षक थियो। जति नजिक गयो उति नै आश्चर्य लाग्यो। किनभने उक्त प्रव्रजितको मुहार सुख र सन्तोषले भरिएको, संयमले भरिएको थियो। उपतिस्स मनमनै कल्पना गर्न थाले - “इनी प्रव्रजित पक्कै पनि ज्ञानी हुनुपर्दछ। कमसेकम ज्ञानीका चेला त अवश्य होलान्। इनका आचार्यको उपदेश के होला? मैले पत्ता लगाउनु पर्‍यो।”

उपतिस्सले सोचे, यसरी भिक्षाटनमा लागेको बेलामा सोध्न उचित छैन। तसर्थ अलि पर पर रही उनलाई पछ्याउँदै गई मौका पाएपछि उपतिस्सले अगाडि बढेर वहाँसँग परिचय गरे। अनि सोधे - “भन्ते! हजुरका शारीरिक कृयाकलापहरू शान्त छन्। मुहार चम्किलो छ। म साँच्चिकै थाहा पाउन चाहन्छु, हजुरका गुरु को हुनुहुन्छ? हजुर कसका उपदेशबाट प्रभावित भई घरबार तथा आफन्तहरू छोडेर यो नियममा बस्नुभएको हो? हजुरका गुरुको नाम के हो? वहाँको शिक्षा कस्तो हो?”

अस्सजित भिक्षुले प्रसन्न मुद्रा लिएर जवाफ दिनुभयो - “हे सज्जन! मेरा गुरु राजपाट छोडेर सम्बोधि पाउनुभएका शाक्यवंशीय महाश्रमण हुनुहुन्छ। म वहाँको अनुगमन गरि घरबार छोडी भिक्षु भएको हूँ। वहाँ तथागत सम्यक् सम्बुद्ध हुनुहुन्छ। म वहाँकै शिक्षा तथा अर्ती-बुद्धि अनुरूप आचरण गर्दछु।” उपतिस्सले सोचे- “कहिलेकाहीं यस्तै प्रव्रजितबाट नै अमृत-धर्म थाहा पाउन सकिन्छ।” तसर्थ तुरन्तै सोधिहाले - “भो आदरणीयज्यू! वहाँले बताउनुभएको शिक्षा कस्तो हो? हजुरका गुरु के सिकाउनुहुन्छ? म यसबारे थाहापाउन साह्रै उत्सुक छु।”

अस्सजित भिक्षुले सोमतिलो पूर्वक जवाफ दिनुभयो - "मैले भर्खर मात्र दीक्षा लिएको छु। मैले भगवान् बुद्धका शिक्षा र ज्ञान हासिल गर्न थालेको तथा धर्म विनयमा बसेको धेरै दिन भएको छैन। त्यसो हुनाले वहाँका शिक्षाबारेमा म तपाईंलाई विस्तृतरूपमा व्याख्या गर्न सकिदना" अनि उपतिस्सले भने - "धेरै सुनेर के हुन्छ र? मुख्य कुरो संक्षिप्त भए पनि बताउनुहोस्।" अनि उक्त भिक्षुले यसरी बताउनुभयो - "जुन वस्तु उत्पन्न भएका हुन्, तथागतले ती सबैका हेतु बताउनुहुन्छ। त्यस्तै त्यसको निरोध पनि बताउनुहुन्छ। उहाँ महाश्रमणको सिद्धान्त यही हो।"

उपतिस्सलाई यो कुरा सुनिरहेको अवस्थामा नै धर्मको स्पष्ट ज्ञान भयो। वहाँको मनमा निश्चय भयो- “उत्पन्न भएका सबै कुरा नाशवान् हुन्” अनि उपतिस्सले भने - “यदि यो तथ्य कुरो हजुरले आफ्ना गुरूबाट सुन्नुभएको भए वहाँ पक्कै पनि मृत्युबाट मुक्त अवस्था पाइसकेका हुनुपर्दछ। जुन मानव जातिमा पहिले कहिल्यै देखिएका छैनन्।” यति भनिसकेपछि अस्सजित भिक्षुलाई धन्यवाद ज्ञापन गरे। भगवान् बुद्ध विहार गरिरहनुभएको स्थान सोधेर आफूले पाएको ज्ञान आफ्ना साथी कोलितलाई बताउन वहाँसँग बिदाबाजी भई हिँडे।

अब उपतिस्सका मुहार धर्मकथा बताउने अस्सजित भिक्षुको जस्तै नै चम्किलो तथा सन्तुष्ट भयो। उपतिस्स आईरहेको कोलितले टाढैबाट देखे। उनले साथीको मुहार देखेर नै अनुमान लगाए, उनमा केही ठूलो परिवर्तन आएको छ। त्यसो हुनाले सोधे - "हे मित्र! किन तपाईंका मुहार निर्मल तथा तेजिलो छ? तपाईंले अमृत-धर्म पाउनुभयो, कि के हो?" उपतिस्सले जवाफ दिए- "हो! मैले अमृत धर्म पाएको छु।" कोलितले विष्मयका साथ हत्तर पत्तर सोधे- "के? अमृतधर्म पायौ रे?" अनि उपतिस्सले आफ्ना प्रिय मित्र कोलितलाई त्यो अज्ञात भिक्षुले बताएको कुरा सुनाए।

Dhamma.Digital

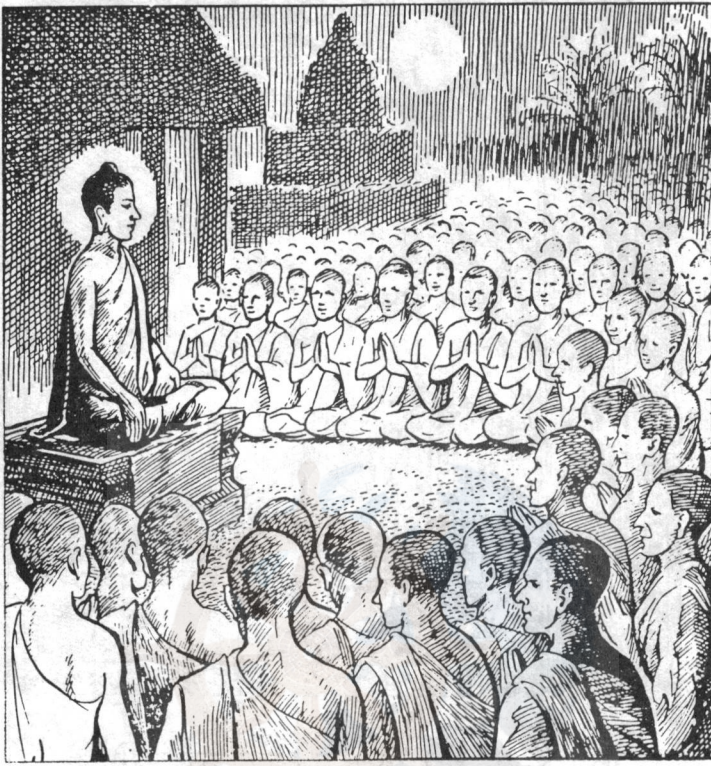
कोलितले पनि धर्मलाई तुरन्तै बुझे । अमृत-धर्म भनेको कुनै वस्तुको रूपमा रहेको छैन। रूप, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श तथा अनेक विचार तथा कल्पनाहरूमा पनि छैन। यो अमृतधर्म सृष्टि भएको होइन। त्यसो हुनाले नाश पनि हुँदैन। अन्तमा ती दुवैजना साथीहरू सोझै भगवान्कहाँ गएर भिक्षु बनाईदिनहुन प्रार्थना गरे। पछि दुवैजना अर्हत भए। धेरै ज्ञान र बुद्धि भएका हुनाले भगवान् बुद्धले पछि ती दुवैजनालाई अग्रश्रावक बनाउनुभयो।

पञ्चमी कलमि

Dhamma.Digital

भगवान् बुद्ध राजगृह नगरमा बस्नुहुँदा माघ पूर्णिमाका दिन वेलुवनाराममा श्रावकहरूको एउटा ठूलो सभा भयो। यो सभामा बाह्रशय पचासजना अर्हत भिक्षुहरू सामेल भएका थिए। वहाँहरू नाना दिशामा धर्म-प्रचारार्थ जानुभई आआफ्ना कार्यप्रगति सुनाउन आएका थिए। यसको लागि कुनै पूर्व-योजना थिएन। यस्तो अचानक हुने भेला दुर्लभ हुन्छ। यसले भगवान् बुद्ध सहित अर्हन्त भिक्षुहरूलाई अति सन्तुष्टि मिलेको थियो।

Dhamma.Digital

भगवान् बुद्धले यो सभा श्रावकहरूलाई उपदेश दिन तथा नियम आचरणमा लगाउनका लागि उचित ठान्नुभयो। त्यसैले वहाँले धर्मका कुरो संक्षिप्तमा उपदेश दिनुभयो। जुनमा मूल तीनवटा कुराहरू छन्। ती हुन्: - “कुनै पाप नगर्नु, असल कर्म गर्नु, चित्तलाई क्लेशहरूबाट मुक्त तथा शुद्ध राख्नु।” यो भेलाका मुख्य चार विशेषताहरू छन्:-

१. भेला भएका सबै भिक्षुहरू अर्हत हुनुहुन्थ्यो।
२. वहाँहरू सबै जना 'एही भिक्षु' अर्थात भगवान् बुद्धबाट सोझै भिक्षुत्व पाउनुभएकाहरू थिए।
३. वहाँहरू कुनै पूर्व-योजना विना नै भगवान् बुद्धको दर्शन गर्न एकैसमयमा आइपुग्नुभएका थिए।
४. भगवान् बुद्धले दिनुभएको यो उपदेशलाई 'ओवाद पातिमोक्ख' भनिन्छ। यसको मतलब त्यो दिनको मूल उपदेश भनिएको हो। त्यसो हुनाले आजसम्म पनि माघपूर्णिमालाई विभिन्न विधि र पूजाआजाकासाथ आयोजना गरि मनाइन्छ।

